

Člověk a „Já“

Když mluvíme o nějakém určitém člověku, když o něm přemýšlíme, když se pokoušíme ho nějak charakterizovat atd., jsme už eo ipso vtaženi do kontextů, které toho člověka přesahují; kdybychom se chtěli těmi kontexty důkladněji zabývat, vlastně by nás to odvedlo někam jinam. Velmi starý způsob, jak o někom (o člověku nebo o bohu) něco říci, má narativní formu: vypravuje se, jak se zachoval vůči svému otci nebo své partnerce, eventuelně vůči svým dětem apod. (Viz např. Kronos, Zeus, Héra atd.). Bez takových vyprávění nebylo možno za nějakým „jménem“ identifikovat pojmenovaného; a zase naopak bylo možno identifikovat jinak pojmenovaného jako toho, koho už známe po jiným jménem. Teprve s vynálezem pojmů a pojmovosti se ukázala jiná možnost: bylo možno o někom říci, že to je „člověk“; tím ovšem byla silně omezena rozmanitost a bohatství toho, jak o něm mluvit. Když Zeus unesl v podobě jakoby ochočeného býka Európu, nebylo v narativních možnostech žádným způsobem ověřit, zda tím býkem byl opravdu Zeus (a nebyl-li býk jen nějakým vyslancem a služebníkem Dioovým, které Európu unesl a přinesl, aby ji Diovi předal). – Vlastně dost podobně si počínáme i v době po vynálezu pojmů a pojmovosti, protože chceme také identifikovat osobu, ale děláme to za pomoci jiných prostředků. Především je zajímavé, že už nám na prvním místě nejde o to, co ten určitý člověk udělal nebo dělá, ale chceme ho čas od času vyfotografovat do legitimace nebo do pasu, takže se soustředujeme na to, jak vypadá. Nebo chceme určitého člověka identifikovat na základě otisků prstů, nejnověji na základě biochemickém a genetickém. V takových případech už vůbec nejde o kontexty, o to, co ten člověk udělal a dělá, jak jedná, jak vychází s jinými lidmi atd., od toho ode všeho se zcela odhlíží a identita člověka se spojuje s něčím, co vlastně ten člověk už vůbec není. A tohle všechno v zaměření objektivujícím, objektifikujícím, člověk tu je jakoby „reprezentován“ něčím, co není v hlubším smyslu „lidské“. A zároveň s tímto zpředmětňováním identity konkrétního člověka si lidé stále víc uvědomují, že sami pro sebe (a chtěli by, aby to platilo i pro druhé) jsou „něčím“ či spíše někým jiným. Kupodivu cosi absurdního: „já“ každého z nás jako by se na jedné straně stále víc stahovalo a vymaňovalo ze všech vztahů navenek, ale pak i ze všech vztahů k vlastnímu tělu (jsem to „já“, kdo „má“ toto tělo, ale já nejsem tímto tělem), dokonce v jazyce slyšíme, že naše „já“ nemá jen tělo, ale že „má“ i svou duši (ta je pak jako zvláštní entita popřena a bývá ztotožněna s tělem nebo odvozována z těla); v psychoanalýze (a vůbec psychologii) je něco z našeho „já“ zpředmětňováno na naše „ego“, atd. atd. Co vlastně zbývá z našeho „já“? Jsou i tací, kdo prostě i „já“ škrtají a chápou je jako fikci. Pouze subjektivita je individuální (a ta je přece fikcí), subjekt je odmítán.

(Písek, 060511-1.)